

e-ISSN: 2630-631X

Article type
Book Review

Subject Area

Social Sciences, Education,
Literature

Vol: 8

Issue: 55

Year: 2022

Pp: 144-148

Arrival

15 November 2021

Published

27 January 2022

Article ID 1269

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.31576/smrj.1269>How to Cite This Article

Hacıyev, S. (2022). "Zümrüd Mensimova, Zagatala Folklor Örnekleri Kitabının Kritiği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(55): 144-148.

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Zümrüd Mensimova, Zagatala Folklor Örnekleri Kitabının Kritiği

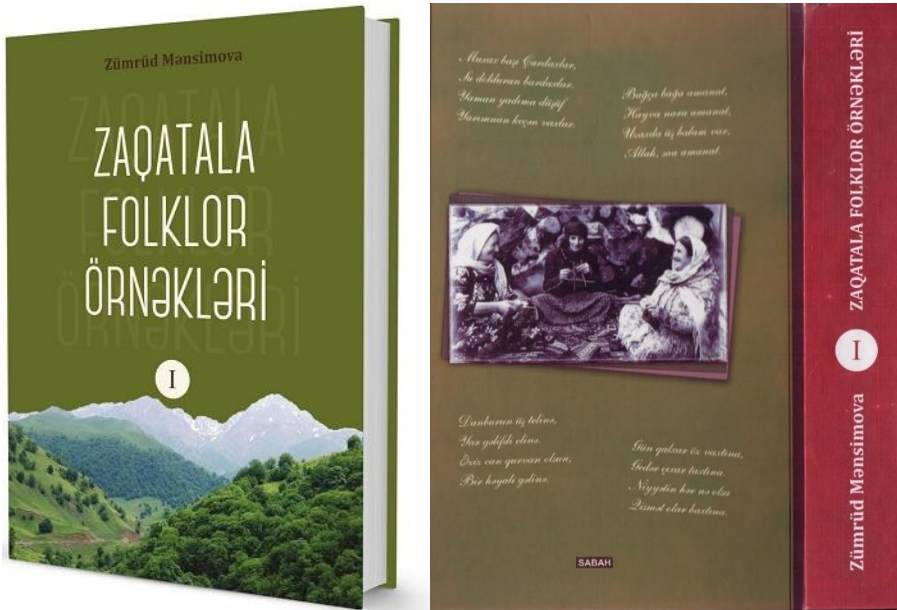
Zümrüd Mensimova, Critic Of The Book Examples Of Folklore Of Zagatala

Serkan HACIYEV ¹ ¹ Yüksek Lisans Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye**ÖZET**

2013 yılında "Azerbaycan'ın Folklor Başkenti" adını kazanan Zagatala yöresi bu alanda dikkat çekmektedir. Çeşitli yıllarda bölgede halk bilimi ile ilgili saha araştırmaları, incelemeler ve akademik çalışmalar yapılmış; konferans, sempozyum ve kongreler düzenlenmiştir. Bu akademik çalışmalar içinde şimdiye kadar hazırlanmış en kapsamlı eser Zümrüd Mensimova'nın Zagatala Folklor Örnekleri isimli kitabıdır. Bu kitap sekiz yılı aşkın bir sürede hazırlanmış Azerbaycan'ın halk bilimine önemli bir katkı sunmuştur. Zagatala bölgesi Azerbaycan'ın bölgeleri içinde çok önemli yere sahip bir bölgedir. 2013 yılında Azerbaycan'ın Folklor Başkenti seçilen Zagatala ile ilgili en kapsamlı çalışma olan bu kitap ve kitap hakkındaki değerlendirmelerimiz ülkenin folklorik yapısının daha da gelişmesine ve bölgede yapılacak alan derlemelerin, saha çalışmalarının artmasına, kongrelerin, konferansların ve sempozyumların düzenlenerek Azerbaycan'ın halk biliminin gelişmesine, Türkiye ile olan ortak ritüellerin, geleneklerin, uygulamaların tespit edilerek bununla ilgili biyografi, makale, tez ve diğer ilmi çalışmaların yapılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zagatala, Folklor, Azerbaycan**ABSTRACT**

Zagatala region, which was named "Folklore Capital of Azerbaijan" in 2013, draws attention in this area. In various years, field researches, studies and academic studies on folklore were carried out in the region; conferences, symposiums and congresses were organized. Among these academic studies, the most comprehensive work ever prepared is Zümrüd Mensimova's Zagatala Folklore Examples. This book, which was prepared in more than eight years, made an important contribution to the folklore of Azerbaijan. Zagatala region is a very important region among the regions of Azerbaijan. This book, which is the most comprehensive study about Zagatala, which was selected as the Folklore Capital of Azerbaijan in 2013, and our evaluations about the book, will further develop the folkloric structure of the country, increase the field compilations and field studies to be held in the region, and develop the folklore of Azerbaijan by organizing congresses, conferences and symposiums, It will contribute to the determination of common rituals, traditions and practices with Turkey and to the making of biographies, articles, theses and other scientific studies related to this.

Key Words: Zagatala, Azerbaijan, Folklore**BOOK TAG:** Zümrüd Mensimova, Zagatala Folklor Örnekleri, (Bölgenin Köy ve Kasabalarındaki Halk İnançları), Bakü: Sabah Kitabevi, 2017, ISBN 978-9952-435-30-2, 504 sayfa.

1. GİRİŞ

Halkın kendine özgü yapısını, kültürel unsurlarını, sözlü edebiyatını inceleyen araştırmacılar ve bilim insanları yaptığı çalışmalarla kendi ülkelerinde halk biliminin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Çeşitli yıllarda Azerbaycan’da birçok bölge ve yörede (Nahçıvan, Göyçe, Gence, Şeki, Zagatala, Gah, Şirvan, Zengezur, Derbent vb.) halk bilimi açısından farklı incelemeler ve saha çalışmaları yapılmış, her bir bölge ve yörenin kendi folklorik yapısını anlatan antolojiler hazırlanmıştır.

2013 yılında “Azerbaycan’ın Folklor Başkenti” adını kazanan Zagatala yöresi bu alanda dikkat çekmektedir. Çeşitli yıllarda bölgede halk bilimi ile ilgili saha araştırmaları, incelemeler ve akademik çalışmalar yapılmış; konferans, sempozyum ve kongreler düzenlenmiştir. Bu akademik çalışmalar içinde şimdiye kadar hazırlanmış en kapsamlı eser Zümrüd Mensimova’nın *Zagatala Folklor Örnekleri* isimli kitabıdır. Bu kitap sekiz yılı aşkın bir sürede hazırlanmış, Azerbaycan’ın halk bilimine önemli bir katkı sunmuştur.

Zagatala bölgesi folklor yönünden, coğrafi, ekonomi ve sosyal açıdan Azerbaycan’ın bölgeleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bölgeyi folklor yönünden diğer illerden farklı kılan en temel özelliklerden biri yörede farklı milletlere sahip azınlıkların yaşamasıdır. Dolayısıyla, halk bilimi araştırmacıları yapmış olduğu incelemeleri, saha çalışmalarını genellikle bu bölgeye yönlendirmektedir. Çeşitli yıllarda Azerbaycan’da Zagatala bölgesinin folkloru, tarihi, coğrafi yapısı çalışılsa da bölgeye yakın diğer illerin de folkloru göz önünde bulundurularak birkaç bölgenin folklorunu ele alacak bir biçimde incelemeler, bilimsel çalışmalar yapılmıştır. *Zagatala Folklor Örnekleri* kitabı bilim sahasına takdim edilmeden önce bu bölgenin folkloru diğer bölgelerle beraber araştırmaya tabi tutulmaktaydı.

Zümrüd Mensimova’nın *Zagatala Folklor Örnekleri* isimli kitabı, araştırmaya tabi tutulan sahanın folklorunu kapsamlı, geniş bir biçimde ele alan bir kitap olarak tanınmaktadır.

Kitap; *Halk İnançları, Evlilik ve Ölüm Gelenekleri, Mevsim ve Merasim Ezgileri, Maniler, Horyatlar, Halk Müziği, Çocuk Folkloru, Çocuk Oyunları, Bilmeceler, Efsâneler, Masallar, Atasözleri ve Deyimler, Fıkralar, Aşıklar ve El Şairleri, Destanlar, Yer Yurt İsimleri, Dialektoloji Sözlük, Kaynak Kişiler, Kaynak Kişiler Hakkında Genel Bilgiler* başlıklı bölümlerden oluşmaktadır. Yazar bu başlıkların her birini kendi içeriğine uygun alt başlıklara bölmüş ve onlardan ayrıca kapsamlı bir biçimde bahsetmiştir.

Kitabın Giriş bölümünde (s. 1-12) yazar okuyucuya bölge hakkında temel bilgileri vermenin yanı sıra, *Zagatala* isminin nereden geldiğini ele almış, yörede yaşayan azınlıkların kimlerden oluştuğuna vurgu yapmış, onların dilinden söylenen birkaç ezgiye ve bazı manilere kitabın giriş bölümünde yer vererek okuyucunun kitap hakkında genel bir fikrinin oluşmasına yardımcı olmuştur. Yazar; manilerin insanlar tarafından tambur adlanan bir çalgı aleti ile söylendiğine kitabın giriş kısmında değinmiş ve manilerin bazen bölgede yaşayan insanlar tarafından bir yarış amaçlı düzenlendiğine de vurgu yapmaktadır. Manilerin bir kaç çeşidinden bahseden yazar, “horyatlar” adı altında bir maninin olduğuna değinmiştir. “Horyatlar” manilerin bir çeşidi olmakla yanı sıra, bunların Irak-Türkmen folklorunda ve *Zagatala* bölgesinde olduğuna yazar kitabında vurgu yapmaktadır. Bölgede bazı yemeklere verilen özel adlardan bahseden yazar bunların “*cincar girsı*”, “*şor-xətəvi*” gibi isimler olduğuna vurgu yapmaktadır.

Kitabın giriş bölümünde azınlıkların kendilerine özgü manilerine değinen yazar bölgede yaşayan aşıkların ve el şairlerinin olmasından bahsetmekle bu alanda bilimsel araştırma yapacak genç halk bilimi insanları için bir yol açmaktadır. Yazar, bölgenin çeşitli kasabalarında yaşayan aşıkların ve el şairlerinin söylemiş olduğu birkaç aşk destanlarının adına kitabın giriş bölümünde değinmektedir. Bu destanların birkaçına kitabın giriş bölümünde değinmekle yanı sıra, onların içeriği hakkında bilgi vermektedir.

Girişte ayrıca araştırmaya dahil olan yörenin demografik özelliklerine (2 kasaba, 59 köy), derlemenin yapıldığı köylerin ve kasabaların listesine yer verilmiştir. Bu bilgilere göre yörede derleme yapılan köyler ve kasabalar: *Kimir, Çobankol, Bazar, Muhah, Suvağil, Gözbarah, Yukarı Çardaklar, Tala, Kandak, Faldar, “Eliabat, Mugañlı, Yengiyen, Car, Mamrñh, Zeyem, Behmetli”*dir.

Mensimova’nın verdiği bilgilere göre İlginç bir coğrafi yapıya sahip olan *Zagatala* bölgesi dağlık arazide yerleşen bir il olmanın yanı sıra folklor açısından oldukça rengarenk bir folklorla sahiptir. *Zagatala* isminin kaynağı VII. yüzyılda buraya “Saklar” isimli Türk soylu tayfaların burada mesken salmaları ile “Sak” ve “Tala” isminden “Zagatala” kelimesi oluşmuştur. Burada bir çok azınlık yaşamaktadır. Bu azınlıklar: Lezgiler, Sahurlar, Avarlar, Tatlar, Udinler, İngiloylar’dan oluşmaktadır. (2017: 3)

Kitabın giriş bölümünün sonunda yazar bölgede geçmişten günümüze kadar incelemeler yapmış araştırmacıların isimlerini sıralamaktadır. Onların yapmış olduğu araştırmaların, incelemelerin ve saha çalışmalarının

Azerbaycan halk biliminde önemli bir yere sahip olduğuna değinmekle yanı sıra, genç araştırmacıların bu kitapları göz önünde bulundurarak onlardan yararlanmalarının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır.

Kitabın giriş bölümünde yukarıdaki konulara değinen yazar kitabın temelini oluşturan kısımda (s. 13-474) *Halk İnanışları* başlığı ile konuya giriş yapmış ve bu inançların bölgenin insanları tarafından hangi yönden folklorla yansdığına değinmiş, onların her birinden örnekendirme yapmıştır. Halk İnançları adlı bölümde yazar *Alkışlar* ve *Kargışlar* diye birer başlık açmış, onları örnekendirme yaparak okuyucuya aktarmıştır. Yazar bu bölümde çeşitli köyler ve kasabalardan topladığı derlemeleri sıralamakla Halk İnançları adlı başlıkta 36, *Alkışlar* bölümünde 10, *Kargışlar* adlı başlıkta ise 22 adet halk inanışlarına yer vermiştir.

Evlilik ve Ölüm Gelenekleri adlı başlıkta yazar Zagatala bölgesinde olan düğün âdetlerinden bahsetmeden önce yörenin kızlarının ve erkeklerinin tanışma biçiminin genellikle pınar başında birbirlerini görüp beğenmeleri şeklinde olduğunu belirtmektedir. Yazar, kızın ve erkeğin birbirlerine karşılıklı söyledikleri şiir parçalarını örneklerle açıklamıştır. Yazarın bu şiir parçalarını derlemesi ve kitabına aktarması, bu kitabı bu konu ile ilgili hazırlanmış diğer kitaplardan ayıran temel özelliklerden biridir. Bu başlığı diğer kitaplardan farklı kılan sebeplerden bir diğeri de yazarın bu başlıkta yörede araştırmaya tabi tutulması gereken ve büyük bir boşluğu dolduran bölgedeki düğün gelenekleri hakkında kapsamlı bilgiler vermesidir. Bu bölümde evliliğin aşamalarına vurgu yapan yazar düğün ile ilgili yapılan uygulamalardan hem metinlerden hem de derlediği şiirlerden örnekler sunarak bu saha ile ilgili araştırmacıların önünü açmaktadır. Yazar ayrıca *Ölüm Gelenekleri* adlı başlıkta bölgede ölümlerin ardından yapılan uygulamaların neler olduğundan, kabir ziyaretlerinin nasıl yapıldığı hakkında bilgi vermektedir.

Maniler, Ezgiler, Horyatlar ve Halk Müziği adlı başlıklarda yazar yörenin çeşitli köylerinden derlediği kaynaklardan örnekendirme yapmıştır. Bu başlıkları bölge ile ilgili halk bilimi açısından hazırlanmış diğer kitaplardan ayıran özelliklerden biri yazarın Zagatala ilinde yaşayan azınlıkların mani, türkü, ezgi ve halk müziklerinden derleme yaparak onu ayrı bir başlıkta (Horyatlar) sınıflandırmasıdır. Bölgede saha çalışması ile ilgili derlenen kitaplara baktığımızda bu kitapta olan başlık, örnek ve kaynak metinler geniş ve kapsamlı bir biçimde araştırmaya tâbi tutulmuştur.

Efsâneler isimli başlıkta çalışma sahasından toplanmış farklı türden olan efsâneler değerlendirilmiştir. Yazar bu başlığı Kahramanlık, Dini, Tarihi ve Şahsi adlı alt başlıklara bölerek efsânelerin geniş bir tasnifini yapmıştır. Bölgenin köylerinden derlediği efsanelerden geniş bir biçimde bahseden yazar çalışma sahasından derlediği kaynakları kitabında ele almakla beraber, henüz günümüzde derlenip bilim sahasına sunulması gereken efsânelerin araştırmaya tâbi tutulmasının gereğine vurgu yapmaktadır.

Bu kitapta diyalektoloji sözlüğüne yer verilmesi ve kaynak gösterilen metinlerde anlaşılmayan sözlerin açıklanması kitabı diğer kitaplardan üstün kılan bir diğer temel özelliktir. Bölge ile ilgili diğer kitapları incelediğimiz zaman bu kitapta olan sınıflandırmaların özgün olması, anlatılanların üslubunun anlaşılabilirliği, yörede şimdiye kadar bilinmeyen geleneklerin araştırılıp bilime sunulması araştırmacılara ve okuyuculara yol göstermekte ve halk bilimi sahasının alanını daha da zenginleştirmektedir.

Yazar; Çocuk Folkloru, Çocuk Oyunları, Bilmeceler, Masallar, Atasözleri ve Deyimler, Fıkralar adlı başlıkların her birisinin kendine özgü bir tasnifini vermenin yanı sıra bölgede yaşayan azınlıklarla ilgili topladığı kaynak metinleri okuyucuya aktarmış ve bunların önemine vurgu yapmıştır.

Mensimova *Aşıklar* ve *El Şairleri* adlı başlıkta toplam 25 aşık ve el şairlerinin ismini sıralamaktadır. Şimdiye kadar bölgede yaşayan insanlar ve araştırmacılar bu yörede aşıkların hiç yaşamadığı ve olmadığı fikrini esas almaktaydılar. Yazar bu derlemeyi yapmakla eskiden ve günümüzde aşıkların ve el şairlerinin olduğunu kanıtlamanın yanı sıra, araştırmacılara ve okuyuculara onların şiirlerinden örnekendirmeler yapmaktadır. Mensimova bununla birlikte çalıştığı sahanın folklor bilgisini zenginleştirmiş ve bundan sonra yörede derleme yapacak genç araştırmacılara bir yol açmıştır. Yazar bu başlıkta aşıkların birbirlerine söylemiş olduğu şiirler ve bu şiirlerin çeşitli türlerinden farklı örnekendirmeler vermiştir. Yazar; *Zagatala Aşık Toplumu* isimli kitabında aşık ve el şairleri konusuna değinmiş, onların şiirlerinden örnekendirme yapmıştır. Yapmış olduğu derlemelerle bölgenin folklorik yapısından kapsamlı bir biçimde bahseden yazar Azerbaycan'ın halk bilimi alanının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Destanlar isimli başlıkta yazar; destanların kendine ait tasnifini yaptıktan sonra kitabın son bölümlerine doğru Zagatala ilinde olan Yemek İsimleri, Yurt İsimleri, Kaynak Kişiler ve Onlar Hakkında Genel Bilgiler isimli başlıklarda tasniflendirme ve örnekendirme yapmış, bölgenin halk bilimi ile ilgili genel bilgilerini ele almıştır. Yazarın bu kitabında, yörede halk bilimi ile ilgili yayımlanmış kitaplardan farklı olarak köyler, kaynak kişiler, kullanılan sözcüklerin hepsinin genel ismi ve yeri listeler hâlinde verilmiştir. Bu başlığı bölgenin halk bilimi

ile ilgili olan diğer kitapların *Destanlar* isimli başlığından ayıran özelliklerden biri destanlar için farklı köy ve kasabalara gidilip derlemeler yapılmış olmasıdır.

Kitabın Sonuç ve değerlendirme kısmında temel ve alt başlıkların analizi yapılmıştır. Kitabın *Sonuç* kısmında yazar bu tür çalışma ve derlemelerin bölgenin halk bilimi açısından boşluğunu henüz tam bir biçimde doldurmadığı ve günümüzde yöre ile ilgili araştırmaya tabi tutulması gereken konuların araştırılıp incelenerek Azerbaycan'ın halk bilimine sunulmasının önemini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra yörede kongre, sempozyum ve konferansların düzenlenmesinin Zagatala ilinin halk bilimi açısından gelişmesine fayda sağlayacağını belirtmektedir.

2. TARTIŞMA

Bu kısımda kitapla ilgili birkaç teklifimizi başlıklar olarak sıraladık. Yazarın aşağıdaki bu önerilerimizi kitabın ikinci baskısında göz önünde bulundurmasının yararlı olacağını düşünüyoruz.

2.1. Dil ve Üslup

Yazar *Evlilik ve Ölüm Gelenekleri* başlığında olan metin derlemelerini bölgenin ağız özelliklerine uygun vermiştir. Bu, metni doğal yapsa da Azerbaycan'ın diğer yörelerinde yaşayan insanlar bu kitabı okudukları zaman metinlerdeki ağız özellikleri onlara yabancı geleceğinden kaynak metinleri ve olayları tamamen algılamada sorun yaşayabilirler. Yazarın, verdiği kaynak metinlerdeki ağız özellikleri ile beraber aynı metnin Azerbaycan Türkçesindeki karşılığını vermesi diğer il ve ilçelerde yaşayan okuyucular için faydalı olacaktır. Kitapta her ne kadar anlaşılması zor olan bazı kelimelerin listesi verilse de diğer yabancı kelimelerin ve cümlelerin anlamları gözardı edilmektedir. Yazarla yaptığımız görüşmede yukarıda belirttiğimiz birkaç teklifin kitabın ikinci cildinde göz önünde bulundurulacağı, kitaptaki dil özellikleri ile ilgili olan meseleleri dikkate alınacağı belirtmiştir. Metin içinde geçen yabancı kelimelerin açıklamalarının aynı sayfada verilmesinde fayda olacağı kanaatindeyiz. Yazar metinlerdeki yabancı kelimeleri kitabın en sonunda verdiğinden, bu okuyucunun metinden kopup kitabın en sonuna gitmesine sebep olmaktadır.

2.2. Başlıklar ve Sınıflandırma

Halk İnanışları adlı başlıkta yazar, halk inanışları ile ilgili yerinde tespitlerde bulunmuştur. Bu tespitler madde verilmiştir. Burada göz önünde bulundurulması gereken meselelerden biri, yazarın bu başlıktaki halk hekimliği, yağmur duası, hayvanlarla ve ölüm ile ilgili halk inanışları ayrı ayrı başlıklarda sınıflandırmamasıdır. Yazarın bu başlıkla ilgili olan tekliflerimizi kitabın ikinci baskısında dikkate alacağını düşünmekteyiz.

Geçiş dönemlerinden bahseden yazar, evlilik âdetlerinden söz etse de doğum âdetleri konusuna hiç değinmemiştir. Bölge hakkında yayımlanmış diğer kitaplara baktığımızda yazarın derleme yaptığı köy ve kasabalarda doğum âdetleri ile ilgili inanışlar mevcuttur. Evlilik aşamalarından bahseden yazar “*Kınayaktı*” isimli başlıkta yapılan bir uygulamaya tekrardan “*Gelin Getirme*” isimli başlıkta değinmiştir. Oysaki, bahsettiğimiz uygulama bölgede evliliğin aşaması olan *Kınayaktı* bölümünde gerçekleştirilmektedir. *Evlilik Gelenekleri* başlığında yazarın, çeşitli oyunları ayrı bir başlıkta sınıflandırması okuyucunun konuyla ilgili olan bölümlerinden kopmamasını sağlayacaktır. *Ölüm Gelenekleri* başlığında yazar her ne kadar şiirlerden ve metinlerden örnekler verse de kitapta ölünün mezara nasıl götürüldüğü, nasıl defnedildiği, devir ve ıskat işlemlerinin nasıl yapıldığı gibi konulara değinmemiştir. Yazarın bu konuyu kapsamlı bir biçimde ele almasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Atasözleri ve Deyimler başlığında ise yazar topladığı kaynakların hepsini bir arada vermiştir. Dolayısıyla okuyucu kaynak metinlerinin hangisinin atasözü, hangisinin deyim olduğunu ayırt etmekte zorlanabilir. Bu konunun ayrı başlıklarda ele alınmasının araştırmacılara ve okuyuculara fayda sağlayacağını düşünmekteyiz.

2.3. Tablo ve Kaynakça

Yazarın; *Kaynak Kişiler ve Onlar Hakkında Genel Bilgiler* adlı başlıkta kaynak kişilerin listesini tabloyla vermesi, onları köylerine ve kasabalarına göre sınıflandırması kitabı diğer kitaplardan ayıran temel özelliklerden biri olacaktır.

Kitap halk bilimi ile ilgili olsa ve kaynaklar ne kadar insanların dilinden söylenen metinlere dayansa da en sonda yazarın Kaynakça başlığı açmaması ve hangi kitaplardan ve makalelerden faydalandığını belirtmemiş olması önemli bir eksikliklerdir. Yazarın bu bölümle ilgili teklifimizi dikkate alacağını umuyoruz.

Yazarın bütün bunları kitabın genişletilmiş ikinci baskısında göz önünde bulunduracağını, Azerbaycan halk bilimine daha fazla fayda sağlayacağını ve Zagatala bölgesinin folklorik yapısına ait akademik bilgilerin daha çok gelişeceğini umuyoruz.

3. SONUÇ

Zagatala bölgesi Azerbaycan'ın bölgeleri içinde çok önemli yere sahip bir bölgedir. 2013 yılında *Azerbaycan'ın Folklor Başkenti* seçilen Zagatala ile ilgili en kapsamlı çalışma olan bu kitap ve kitap hakkındaki değerlendirmelerimiz ülkenin folklorik yapısının daha da gelişmesine ve bölgede yapılacak alan derlemelerin, saha çalışmalarının artmasına, kongrelerin, konferansların ve sempozyumların düzenlenerek Azerbaycan'ın halk biliminin gelişmesine, Türkiye ile olan ortak ritüellerin, geleneklerin, uygulamaların tespit edilerek bununla ilgili biyografi, makale, tez ve diğer ilmi çalışmaların yapılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Mensimova, Zümrüd (2017). *Zagatala Folklor Örnekleri*. Bakü: Sabah Kitabevi.